

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשות תזריע-מצרע ויום העצמאות, תש"ע
מספר 857מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

צרעת עוֹזִיָּהוּ

פרשות תזריע-מצרע עוסקות בנגע הצרעת, ריפוי וטהרתו. כמה סיפורים במקרא על אנשים מצורעים, ואנו נקדיש את מאמרנו לצרעתו של עוֹזִיָּהוּ המלך. המידע הנמסר לקורא בספר מלכים ב (טו:א-ה) על צרעת עוֹזִיָּהוּ [=עזריהו] מצוצמם:

בְּשַׁנַּת עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנָה לִירְבָעָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ עֲזַרְיָה בֶן אֲמִצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה... וַיַּעַשׂ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָיו ה' כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֲמִצְיָהוּ אָבִיו. רַק הַבְּמוֹת לֹא סָרוּ... וַיִּנְגַע ה' אֶת הַמֶּלֶךְ וַיְהִי מְצָרַע עַד יוֹם מָוֹתוֹ וַיֵּשֶׁב בְּבֵית הַחֲפְשִׁית וַיּוֹתֵם בֶּן הַמֶּלֶךְ עַל הַפִּיִּת שֶׁפִּט אֶת עַם הָאָרֶץ.
למקרא הדברים מתעוררת השאלה כיצד מלך שהכתוב מעיד עליו שעשה את הישר בעיני ה' ואף זכה למלוך על ישראל יותר מיובל שנים, נענש בידי ה' בנגע הצרעת ולא נרפא ממנו עד יום מותו.
הסבר לתמיהתנו נמצא בספר דברי הימים ב (כו:טו-כא):

וַיַּעַשׂ בִּירוּשָׁלַם חֲשֹׁבוֹת מְחֻשְׁבֹּת חוֹשֵׁב לְהִיּוֹת עַל הַמַּגִּדְלִים וְעַל הַפְּנוֹת לִירוּא בְּחֻצִים וּבְאֲבָנִים גְּדֵלוֹת וַיֵּצֵא שָׁמוֹ עַד לְמֶרְחֹק כִּי הִפְלִיא לְהַעֲזֹר עַד כִּי חֲזַק. וַיִּכְחָזְקוּהוּ גְבוּהַ לְבוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעַל בְּה' אֶל-לִהְיוֹ וַיִּבְאֵהוּ אֶל הַיֵּכָל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ הַקְּטָרֶת. וַיִּבֵּא אֶת-רִיּוֹ עֲזַרְיָהוּ הַפֶּהֶן וְעָמֹ פְּהֵנִים לְה' שְׂמוֹנִים בְּנֵי חָלָל, וַיַּעֲמְדוּ עַל עֲזַרְיָהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא לָךְ עֲזַרְיָהוּ לְהַקְטִיר לְה' כִּי לַפְּהֵנִים... צָא מִן הַמִּקְדָּשׁ כִּי מַעֲלָת וְלֹא לָךְ לְכַבֹּד מֵה' אֶל-לֵהִימ. וַיִּזְעַף עֲזַרְיָהוּ וַיִּכְדֹּד מִקְטָרֶת לְהַקְטִיר וּבִזְעָפוֹ עִם הַפְּהֵנִים וַהֲצַרְעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ לַפְּנֵי הַפְּהֵנִים בְּבֵית ה' עַל לְמִזְבֵּחַ הַקְּטָרֶת. וַיִּפֹּן אֵלָיו עֲזַרְיָהוּ כִּהֵן הָרֹאשׁ... וְהִנֵּה הוּא מְצָרַע בְּמִצְחוֹ וַיִּבְהַלּוּהוּ מִשֶׁם וְגַם הוּא נִדְחַף לְצֵאת כִּי נִגְעוּ ה', וַיְהִי עֲזַרְיָהוּ הַמֶּלֶךְ מְצָרַע עַד יוֹם מוֹתוֹ וַיֵּשֶׁב בֵּית הַחֲפְשִׁית מְצָרַע כִּי נִגְזַר מִבֵּית ה' וַיּוֹתֵם בְּנֹו... שׁוֹפֵט אֶת עַם הָאָרֶץ.

מתברר אפוא שלאחר שעוֹזִיָּהוּ עלה לגדולה וחיזק את ממלכתו כלפי פנים וכלפי חוץ וכבש ארצות אויביו – "וַיֵּצֵא שָׁמוֹ עַד לְמֶרְחֹק", גבה לבו והתנהג בגסות רוח. וזאת התגובה השלילית הצפויה שהתורה מזהירה את המלך מפניה: "לְבַלְתִּי רוּם לְכַבּוֹ מְאֹחִיו וּלְבַלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יְמִין וּשְׂמָאל" (דב' יז:כ), ודוד המלך העיד על עצמו: "לֹא גְבוּהַ לְפִי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בְּגְדֵלוֹת וּבְנִפְלְאוֹת מְמֹנִי" (תה' קלא:א). אך עוֹזִיָּהוּ, כאמור, נכשל: "וַיִּמְעַל בְּה' אֶל-לֵהִימו". המעילה התבטאה בכניסתו להיכל ה' להקטיר על מזבח הקטורת. דהיינו, עוֹזִיָּהוּ ביקש לנכס לעצמו גם את הכהונה, כדברי חז"ל (ויקרא רבה [מרגליות] פרשה טז): "לֵב חָרַשׁ מְחֻשְׁבוֹת אָוֶן" (מש' ו:יח), מעוֹזִיָּהוּ, שביקש לְבוֹז כְּהוֹנָה גְדוּלָה. ומנין שלקה בצרעת, שנאמר: "וַיִּנְגַע ה' אֶת-הַמֶּלֶךְ וַיְהִי מְצָרַע" (מל"ב טו:ה).

וכן במסכת סוטה ט ע"ב: "עוֹזִיָּהוּ וְהַמֶּן, שֶׁנִּתְּנוּ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶׁאֵינּוּ רְאוּיִם לָהֶם, מַה שֶׁבִּיקְשׁוּ לֹא נִתֵּן לָהֶם, וּמַה שֶׁבִּידִים נִטְלוּהוּ מֵהֶם". ודברים דומים מובאים בתנחומא (ורשא) פ' מצרע ס' ג:

אמר רבי שמעון בן אלעזר על גסות הרוח הצרעת בא שכן את מוצא בעוֹזִיָּהוּ כתיב "וַיִּכְחָזְקוּהוּ גְבוּהַ לְבוֹ" (דבה"ב כו:טז), וכתיב (שם) "ובזעפו עם הכהנים והצרעת זרחה במצחו". האזוב הזה אין באילנות שפל ממנו ולפי שהשפיל עצמו לפיכך מתרפא על ידי אזוב.

¹ עיינו בדברי ח' תדמור, תולדות עם ישראל בימי קדם, תל אביב תשכ"ח עמ' 130. שם הוא מפרט את מסע כיבושיו של עוֹזִיָּהוּ ומתאר את הגאות המדינית, הצבאית והכלכלית בימי שלטונו, ששיאה השתלטותו על שני הנתיבים המרכזיים בארץ ישראל – דרך המלך ודרך הים.

ואולם על רקע הנוהג שרווח במזרח הקדום, ולפיו המלך שימש אף מנהיג דתי ולא רק מדיני, לא הייתה חריגה בהתנהגותו של עוזיהו.² תופעה דומה מוכרת גם בימי בית שני.³ ואמנם יש מדרש המבקש ללמד זכות על עוזיהו (ספרי במדבר פסקא צט):

והרי דברים קל וחומר, ומה עוזיהו המלך שלא נתכוון ליטול לו גדולה בשביל כבוד עצמו אלא בשביל קונו כך נענש, המתכוון ליטול לו גדולה בשביל כבוד עצמו ולא בשביל קונו על אחת כמה וכמה. ככל זאת הדעת נוטה לראות בהתנהגותו של עוזיהו כשל מוסרי הנובע מגבהות לבב וגסות רוח. ר"י קיל (פירוש "דעת מקרא" על דברי הימים) משער שעוזיהו ביקש לחדש את המסורת של מלפי-צדק מלך שלם שהיה "כהן לאל עליון" (בר' יד: יח). קיל נסמך על הפסוק מתהלים: "נִשְׁפַּע ה' וְלֹא יִנָּחַם אֶתָּה כֹּהֵן לְעוֹלָם עַל דְּבַרְתִּי מִלְּפִי צֶדֶק" (תה' קי: ד) שמיוחס לדוד המלך ולזרעו. פרשני ימי הביניים מביאים מסורת שלפיה רעידת האדמה החזקה שפקדה את ארץ ישראל בימי עוזיהו אירעה בעקבות חטאו:

- 1- "וינועו אמות הספים" וגומר, והוא היה יום שנתנגע עוזיהו שנכנס להיכל שרעשו העליונים לשורפו ותחתונים לבולעו כעונשן של עדת קרח שהיו בהם בלועין ושרופים" (רש"י, הוש' א: ב).
  - 2- "שנתים לפני הרעש" – שנתים קודם שנתנגע עוזיהו יום שנתנבא ישעיה שנה' וינעו אמות הספים' (יש' ו: ד) ואומר: 'כְּאֲשֶׁר נִסְתָּם מִפְּנֵי הָרַעַשׁ וְגו'" (זכ' יד: ה) "רש"י, עמוס א: א).
  - 3- "וינועו אמות הספים" – כתוב בסדר עולם, עמוס נתנבא לפני הרעש שנאמר שנתים לפני הרעש. ישעיהו נתנבא בימי הרעש, היינו הוא דאמר: 'וינועו אמות הספים מקול הקורא', ובדרש עוד כי אותו יום שנכנס עזיהו להיכל להקטיר היה הרעש" (רד"ק, יש' ו: ד).⁴
- רשמים מרעש האדמה שאירע בעת ניסיון ההקטרה של עוזיהו במקדש מובאים גם אצל יוסף בן מתתיהו (קדמוניות, מחד' שליט, עמ' 334):

נשחת לבו מרוב גאווה... וביום חג חשוב... לבש המלך בגדי כהונה ונכנס לעזרה... והכהנים שניסו למנוע בעדו איים עליהם בעונש מוות... אולם עוד הוא מדבר, ורעש גדול הרעיש את האדמה, והמקדש נתבקע (ראו זכ' יד: ד), ונוגה שמש מבריק הבהיק ונפל על פני המלך, שהוכה מיד בצרעת. לעובדה ש'הִצְרַעַת וְרָחָה בְּמִצְחוֹ' של עוזיהו ולא בחלק אחר של גופו יש משמעות כפולה:

א. המצח הוא המקום שבו נמצא הציץ המכפר. במסכת ערכין (טז ע"א) כתוב: מעיל מכפר על לשון הרע, אמר הקב"ה: יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה הקול; ציץ מכפר על מעשה עזי פנים, כתיב הכא: (שמ' כח: לח) "וְהָיָה עַל-מִצְחֹךָ אֶהְרֹן", וכתיב התם: (יר' ג: ג) "וּמִצְחֹךָ אֶשֶׁה זִוְנָה הָיָה לְךָ!"

ב. המצח סמל לחוצפה. בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרק כ) כתוב: ויאמר משה זה סימן טוב באדם שהוא ביישן, שכל אדם שהוא ביישן לא במהרה הוא חוטא, שנאמר לבלתי תחטאו, מגיד שהבושה מביאה לידי יראת חטא, אבל מי שהוא אינו ביישן הוא חוטא, שנאמר הובישו כי תועבה עשו גם בוש לא יבושו וגו' (יר' ו: טו), וכל שיש בו עזות מצח היא מעידה עליו, שנאמר העז איש רשע בפניו (מש' כא: כט), ואומר הכרת פניהם ענתה במ (יש' ג: ט), לפיכך ראוי לאדם להתנהג עצמו בשפלות ובענוה אז יצליח.

נמצאנו למדים שנגע הצרעת בא לא רק על חטא לשון הרע אלא גם על חטא הגאווה וההתנשאות, המביאים את האדם לעזות פנים שעליה ר' יהודה בן תימא אמר (אבות, ה, כ) "עז פנים לגיהנם". לכן חייב האדם לחנך עצמו לצניעות וענוה, אף אם הצליח להגיע למרום פסגת שאיפותיו, כדי שיקוים בו סוף המאמר של ר' יהודה: "ובשת פנים לגן עדן".

ד"ר יאיר ברקאי
ירושלים

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע.

הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>. כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת: listserv@vm.biu.ac.il. אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב:

sub parasha-I firstname lastname כאשר first-name - last-name הינם

² עיינו שם, בדברי תדמור: "לזכויות אלה היו, כידוע שורשים היסטוריים עמוקים, שכן שלמה שירת בקודש, ולפניו בני דוד (ראו שמו"ב ח: יז)... על כן ניסה עוזיהו להקטיר על המזבח".

³ עיינו בדברי מ' שטרן שם (הערה 1), עמ' 221-222.

⁴ וכן רד"ק לעמוס א: א: "שנתים לפני הרעש" – הרעש הזה היה בימי עזיהו כמו שנאמר בנבואת זכריה: ונסת' כאשר נסת' מפני הרעש בימי עזיהו מלך יהודה, ואמרו בדרש כי אותו היום שנכנס עזיהו להיכל להקטיר היה הרעש".